

КРАТАК ПРИКАЗ КЊИГЕ „ПТИЦЕ ДОЛИНЕ ПЧИЊЕ”

Братислав Грубач

Орнитолог у пензији
e-mail: grubacbratislav@gmail.com

A BRIEF OVERVIEW OF THE PUBLICATION “BIRDS OF PČINJA RIVER VALLEY”

Bratislav Grubač

Retired ornithologist
e-mail: grubacbratislav@gmail.com

„Птице долине Пчиње” је научно-популарна књига, написана двојезично на српском и енглеском језику, штампана на А4 формату, и садржи 247 страница. Књига је типа фотомонографије – поред текста она садржи веома бројне упечатљиве колор-фотографије посебно приказаних врста птица које су снимљене у природи.

Књига се састоји из 10 класичних поглавља: 1. Предговор; 2. Увод; 3. О долини Пчиње; 4. Историјат истраживања птица; 5. Метод истраживања и анализа; 6. Орнитофаунистичке групе; 7. Угрожавајући фактори; 8. Вредност и значај птичјих врста; 9. Последње гнезђење беле кање и 10. Литература.

Свако од ових поглавља садржи веома детаљно описане различите тематске целине у вези са стањем, екологијом, угрожавајућим факторима, заштитом, као и вредношћу и значајем птица подручја Пчиње.

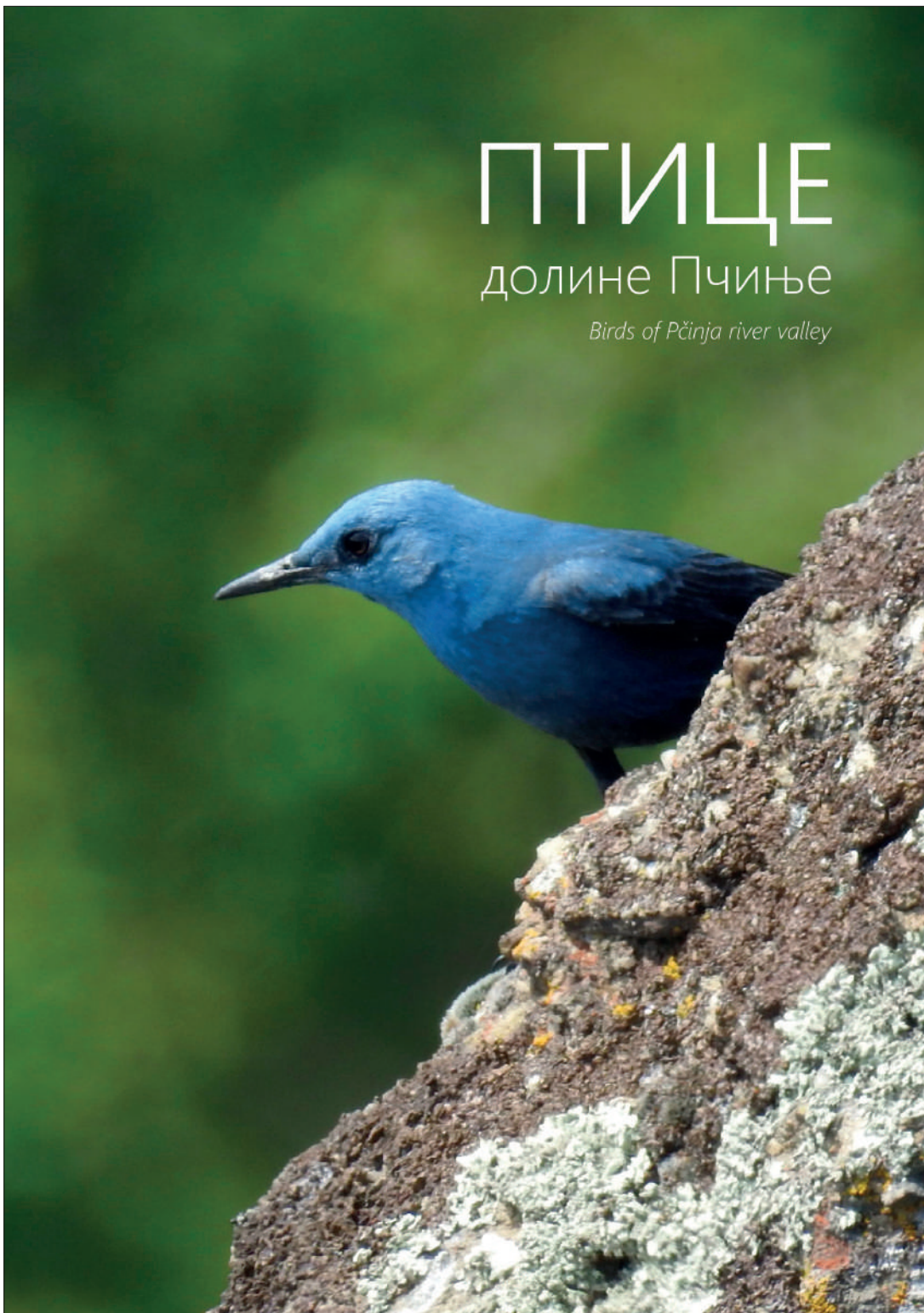
У уводним поглављима аутори су пружили детаљан опис проучаваног подручја, у коме су посебно описане географске, вегетацијске и фаунистичке карактеристике. Дат је комплетан историјски приказ досадашњих истраживања птица долине Пчиње. У поглављу о методологији су јасно приказане коришћене орнитолошке методе (трансект, посматрање из тачке, хватање и прстеновање), као и анализа података. Сви подаци о птицама су картирани и унети у мобилну апликацију „Теренска” током теренског истраживања, а затим су накнадно анализирани. Мапе распрострањености врста птица су дате у изведеним приказима (на UTM 2x2 km).

“Birds of Pčinja River Valley” is both scientific and popular publication that is written in Serbian and English. It is printed in A4 format and contains 247 pages. The book is a photomonograph, which, in addition to the text, contains a number of striking colour photographs of the bird species presented in this publication, which were taken in the wild.

It includes the following 10 chapters: 1. Foreword; 2. Introduction; 3. About Pčinja River Valley; 4. The History of Bird Research; 5. The Research Method and Analysis; 6. Groups of Ornithofauna; 7. Threatening Factors; 8. The Value and Importance of Bird Species; 9. The Last Nesting of the Egyptian Vulture and 10. Bibliographical References.

Each of these chapters contains various thematic units, described in great detail, concerning the status, ecology, threatening factors, protection, as well as the value and importance of the birds in the Pčinja area.

In the introductory chapters, the authors have provided a detailed description of the study area, in which the geographical, vegetation and faunal characteristics are particularly described. A complete historical overview of previous bird research in the Pčinja river valley is provided. In the chapter on methodology, the ornithological methods used (transect method, bird watching from certain point, catching and ringing), as well as the data analysis, are clearly presented. All bird data were mapped and entered into the Institute's mobile application called “Terenska” during the fieldwork, and were subsequently analysed. The distribution maps of bird species are presented in 2 x 2 km UTM square.

Слика 1. Предња корица књије „Птице долине Пчиње”

Аутори: Иван Меденица, Милош Радаковић

Уредник: Иван Меденица

Издавачи: Завод за заштиту природе Србије, Београд

Управљач: Православна епархија врањска, Врање

Figure 1. Front cover page of the book "Birds of Pčinja River Valley"

Authors: Ivan Medenica, Miloš Radaković

Editor: Ivan Medenica

Publishers: Institute for Nature Conservation of Serbia, Belgrade

Manager of the protected area, Eparchy of Vranje, Vranje

У главном делу књиге детаљно су приказане 82 врсте одабраних најзначајнијих птица гнездарица овог подручја, које су издвојене у орнитофаунистичке групе или птичје заједнице. Птичје заједнице су сврстане у десет (10) постојећих типова станишта која се налазе у долини Пчиње. Типови станишта су дати према генерализованој мапи станишта у Србији.

Птице долине Пчиње су издвојене у следећих 10 орнитофаунистичких група или заједница: птице у ксерофилним храстовим шумама, птице у мезофилним буковим шумама, птице у термофилним четинарским шумама, заједнице птица у широколисним жбунастим екосистемима, птице у централнобалканским травним заједницама на камењарима, птице у умерено влажним и влажним травним формацијама, заједница птица стена и сипара, заједница птица копнених површинских текућих вода, заједница птица пољопривредних станишта и заједница птица урбаних, индустријских и других вештачких станишта. За сваку птичју заједницу наведене су присутне врсте, као и мапа са означеним типом станишта на коме се срећу.

Свака од 82 врсте је приказана посебно на по две странице. На првој страници је висококвалитетна фотографија врсте са скраћеницом која означава њен национални и међународни значај заштите. На другој страници налази се кратак текст о врсти са мапом на којој је приказано изведено присуство врсте (у UTM квадратима). У пратећем тексту изнети су општи подаци о свакој приказаној врсти (распрострањеност у свету, основне карактеристике, еколошки и други подаци), са посебним освртом на стање и битне информације о врсти у долини Пчиње. Посебно су значајне мапе (UTM 2x2 km) на којима су приказани налази врсте, односно њена распрострањеност.

У поглављу о угрожавајућим факторима аутори су, најпре, истакли постојеће претње или угрожавајуће факторе заштите птица на подручју долине Пчиње, а на крају су дали предлог неопходних мера њихове заштите, које треба предузети.

У поглављу „Вредност и значај птичјих врста” аутори, уз детаљно образложење, истичу да се на подручју долине Пчиње налазе многобројне ретке и угрожене врсте које су од великог националног и међународног значаја с аспекта заштите. Вредност и значај је детаљно дата по разним критеријумима и категоријама националне и међународне административне заштите.

Посебан значај за долину Пчиње има присуство великог број птица гнездарица, а то је 112, као и 12 могућих гнездарица, што износи око 50% укупног броја врста гнездарица Србије. Најзначајније ретке и угрожене гнездарице с аспекта националне и међународне заштите су: црна рода *Ciconia nigra*, осичар *Pernis apivorus*, змијар *Circaetus gallicus*, риђи мишар *Buteo rufinus*, сури орао *Aquila chrysaetos*, краткопрсти кобац *Accipiter brevipes*, јастреб *Accipiter gentilis*, сиви соко *Falco peregrinus*, јаребица камењарка *Alectoris graeca*, лештарка *Bonasa bonasia*, буљина *Bubo bubo*, легањ *Caprimulgus europaeus*, афричка ђубаста кукавица

The main part of the book provides a detailed account of 82 selected species of the most important breeding birds of this area, which have been placed into ornitho-faunistic groups or bird communities. The bird communities are grouped into ten (10) existing habitat types found in the Pčinja river valley. The habitat types are based on the generalised map of habitats in Serbia.

Birds of the Pčinja river valley are divided into the following 10 ornitho-faunistic groups or communities: Birds of xerophilous oak forests, Birds of mesophilic beech forests, Birds of thermophilic coniferous forests, Bird communities of broadleaved shrubland ecosystems, Birds in the Central Balkan grassland communities of rocky terrains, Birds of moderate humid and humid grassland formations, Bird community of rock formations and scree slopes, Bird community of surface running waters, Bird community of agricultural habitats and Bird community of urban, industrial and other artificial habitats. For each bird community, the occurring species are listed, as well as a map with the type of habitat in which they are found.

Each of the 82 species is presented separately on a two-page spread. The first page contains a high-quality photograph of the species, accompanied by an abbreviation indicating its national and international conservation importance. The second page contains a short text about the species with a map showing its presence in UTM squares. The accompanying text provides general information on each species (global distribution, main characteristics, ecological and other data), with a special focus on the status and key information about the species in the Pčinja river valley. Of particular importance are the maps (UTM 2x2 km) showing the species' occurrences, i.e., its distribution.

In the chapter on threatening factors, the authors first emphasized the existing threats or endangering factors to bird conservation in the Pčinja river valley, and then proposed the necessary protective measures that should be undertaken.

In the chapter “The Value and Importance of Bird Species”, the authors, in a detailed justification, emphasize that the Pčinja river valley is home to numerous rare and endangered species which are of great national and international importance from a conservation perspective. The value and importance are presented in detail according to the various criteria and categories of national and international administrative protection.

Of particular importance to the Pčinja river valley is the presence of a number of breeding birds, precisely 112 of them, as well as 12 possible breeding birds, which amounts to about 50% of the total number of breeding bird species in Serbia. The most notable rare and endangered breeding birds from the aspect of national and international conservation are: black stork *Ciconia nigra*, European honey-buzzard *Pernis apivorus*, short-toed snake-eagle *Circaetus gallicus*, long-legged buzzard *Buteo rufinus*, golden eagle *Aquila chrysaetos*, Levant sparrowhawk *Accipiter brevipes*, northern goshawk *Accipiter gentilis*, peregrine falcon *Falco peregrinus*, rock partridge *Alectoris graeca*, hazel grouse *Bonasa bonasia*, Eurasian eagle-owl *Bubo bubo*, Eurasian nightjar *Caprimulgus europaeus*, great spotted cuckoo *Clamator*

Clamator glandarius, сива жуна *Picus canus*, црна жуна *Dryocopus martius*, средњи шарени детлић *Leiopicus medius*, сеоски детлић *Dendrocopos syriacus*, планински детлић *Dendrocopos leucotos*, сива чиопа *Apus pallidus*, дугорепи сврачак *Lanius nubicus*, руси сврачак *Lanius collurio*, шумска шева *Lullula arborea*, бргљез лончар *Sitta neumayer*, модрокос *Monticola solitarius*, средоземна белогуза *Oenanthe hispanica*, беловрата мухарица *Ficedulla albicollis*, мала мухарица *Ficedula parva*, источна шарена мухарица *Ficedula semitorquata*, врабац камењарац *Petronia petronia*, средоземна црноглава грмуша *Curruca melanocephala*, грмуша смокварица *Curruca crassirostris*, пиргаста грмуша *Curruca nisoria*, грмуша црвеновољка *Curruca cantilans* и друге. Посебно значајно на подручју Пчиње је присуство већег броја медитеранских и шумских врста од којих се неке, углавном, срећу на овом подручју у Србији. Такође, веома важно је присуство угрожених, ретких и проређених пролазница, луталица и зимовалица. Међу њима најзначајније су врсте попут орла крсташа, орла кликташа, пругастиг орла и патуљастог орла, које су луталице или пролазнице подручја Пчиње.

На основу напред наведених чињеница треба напоменути да се долина Пчиње са широм околином налази на листи националних и међународно значајних подручја за птице (IBA) у Србији, као и у Северној Македонији.

На табели при крају књиге аутори су дали комплетан списак свих (154) до сада забележених врста птица долине Пчиње. 25 врста је пронађено током најновијих истраживања од стране аутора током 2020-2022. године. То значи да се на подручју Пчиње среће око 40% укупног броја птица Србије. На приказаној табели за сваку врсту, поред стручних и научних имена, дат је њен најновији познати гнездећи статус, национални и међународни статус заштите, еколошки значај, као и типови станишта у којима се среће.

Преглед коришћене литературе, који је дат на крају, такође је важан, јер читаоцу пружа увид у комплетну литературу која се односи на подручје Пчиње, као и шири увид у неке стручне проблеме стања, екологије и заштите птица.

Ова стручна књига, написана на популаран начин, намењена је ширем кругу читалаца – првенствено онима који се баве истраживањем и заштитом птица (орнитолозима, посматрачима птица, свима који се баве заштитом птица и природе, студентима и ученицима), као и свим љубитељима природе.

Сматрам да ће ова прекрасна књига допринети афирмацији и заштити птица, природе, као и свих осталих вредности подручја Пчиње. Зато Вам препоручујем да набавите и прочитате ову књигу.

На крају треба истаћи да ова књига има, првенствено, изузетно велики значај за управљача – Православну Епархију врањску, надлежне организације и институције – Завод за заштиту природе Србије и Министарство заштите животне средине, као и све остале заинтересоване организације и појединце, како бисмо успели да сачувамо птице, природу, као и уопште величанствену долину Пчиње са свим њеним вредностима.

glandarius, grey-headed woodpecker *Picus canus*, black woodpecker *Dryocopus martius*, middle spotted woodpecker *Leiopicus medius*, Syrian woodpecker *Dendrocopos syriacus*, white-backed woodpecker *Dendrocopos leucotos*, pallid swift *Apus pallidus*, masked shrike *Lanius nubicus*, red-backed shrike *Lanius collurio*, wood lark *Lullula arborea*, western rock nuthatch *Sitta neumayer*, blue rock thrush *Monticola solitarius*, black-eared wheatear *Oenanthe hispanica*, collared flycatcher *Ficedulla albicollis*, red-breasted flycatcher *Ficedula parva*, semicollared flycatcher *Ficedula semitorquata*, rock sparrow *Petronia petronia*, Sardinian warbler *Curruca melanocephala*, eastern Orphean warbler *Curruca crassirostris*, barred warbler *Curruca nisoria*, eastern subalpine warbler *Curruca cantilans* and others. Of particular importance in the Pčinja area is the presence of a number of Mediterranean and forest species, some of which are generally found in this region of Serbia. In addition, of great importance is the presence of endangered, rare and scarce transient, stray and wintering birds. Among them, the most important are the imperial eagle *Aquila heliaca*, lesser spotted eagle *Clanga pomarina*, Bonelli's eagle *Aquila fasciata* and booted eagle *Hieraaetus pennatus*, which are stray or transient birds in the Pčinja area.

According to the aforementioned facts, it should be noted that the Pčinja river valley and its wider surroundings are listed as Important Bird Area (IBA) in Serbia and North Macedonia.

The table at the end of the publication provides a complete list of all (154) bird species recorded in the Pčinja river valley to date. 25 species were discovered during the authors' most recent research between 2020 and 2022. This means that around 40% of all the bird species in Serbia are found in the Pčinja area. For each species, in addition to its common and scientific names, this table also provides its most recent known breeding status, national and international conservation status, ecological importance, as well as the habitat types in which it is found.

An overview of bibliographical references used in this publication, which is given at the end, is also important, as it provides the reader with an insight into the complete literature relating to the Pčinja area, as well as with a broader insight into some specialist issues of bird status, ecology and conservation.

This expert knowledge-based publication, written in a popular style, is intended for a wider readership – primarily those involved in the research and conservation of birds (ornithologists, birdwatchers, all those engaged in bird and nature conservation, students and pupils), as well as all nature lovers.

In my opinion, this wonderful book will contribute to the promotion and protection of birds, nature, and all other values of the Pčinja area. Therefore, I recommend that you get and read this book.

Finally, it should be emphasised that this publication is of primary importance to the manager – the Vranje Orthodox Eparchy, relevant organisations and institutions – the Institute for Nature Conservation of Serbia and the Ministry of Environmental Protection, as well as to all other interested organisations and individuals, so that we all may succeed in conserving the birds, nature, and the Pčinja river valley in all its splendour and with all its values.

Слика 2. Промоција књига „Птице долине Пчиње” и „Предео изузетних одлика Долина Пчиње - 20 година управљања” на 68. Међународном београдском сајму књига, фото: Матија Поповић

Figure 2. Promotion of the publications “Birds of Pčinja river valley” and “Outstanding Natural Landscape Pčinja river valley – 20th anniversary of management activities” at the 68th International Belgrade Book Fair, Photo: Matija Popović

Слика 2. Промоција књига „Птице долине Пчиње” и „Предео изузетних одлика Долина Пчиње - 20 година управљања” на 68. Међународном београдском сајму књига, фото: Матија Поповић

Figure 2. Promotion of the publications “Birds of Pčinja river valley” and “Outstanding Natural Landscape Pčinja river valley – 20th anniversary of management activities” at the 68th International Belgrade Book Fair, Photo: Matija Popović